

Rokodelka Petra Plestenjak Podlogar v Centru DUO rezbari modele za male kruhke.

Foto: Jana Kuhar, Škofja Loka, 24. 9. 2011

Pehar in zasnitek peharja, delo Andreja Demšarja iz Studena, občina Železniki.

Foto: Ana Pintar, Studeno, 11. 3. 2011

CENTER DUO V ŠKOFJI LOKI

V Škofji Loki smo 1. oktobra 2011 odprli nov Center Domače in umetnostne obrti. Center smo vzpostavili v okviru projekta DUO Kunsthandwerk (OP SI-AT 2007–2013), Rokodelska dediščina včeraj, danes in jutri, ki se izvaja na Škofjeloškem, Koroškem, avstrijskem Koroškem in na območju Obsotelja in Kozjanskega, v njem pa sodelujejo projektni partnerji iz Slovenije: Podjetniški center Slovenj Gradec, Razvojna agencija Sora in Javni zavod za kulturo, turizem in razvoj občine Rogatec, in iz Avstrije: Slovenska prosvetna zveza, Slovenski narodopisni institut Urban Jarnik in Krščanska kulturna zveza.

Rokodelstvo in obrt imata na Škofjeloškem že zelo dolgo tradicijo, v Škofji Loki so se v 15. stoletju obrtniki začeli združevati v cehe, prva pričevanja o obrtnem in rokodelskem življenju na Škofjeloškem pa lahko najdemo na freski sv. Nedelje na cerkvi Marijinega oznanjenja v Crngrobu, ki so jo med letoma 1455 in 1460 naslikali slikarji iz delavnice Janeza Ljubljanskega. Freska prikazuje vsakdanje življenje sredi 15. stoletja, med drugim tudi stare obrti, nekatere so še posebej vezane na ožjo okolico Crngroba (sokolarstvo v Pevnem), prikazan pa je tudi postopek platnarske obrti, ki je bila zelo razvita na Sorškem polju. Preostale obrti, ki jih lahko opazimo na freski, so še kovaštvo, mlinarstvo, peka, krojaštvo, čevljarstvo. Pozneje, v 18. in 19. stoletju, pa je bilo na Škofjeloškem poleg platnarstva razvito še klobučarstvo, glavnikarstvo, barvarstvo, železarstvo, dodaten vir zaslužka za mnoge predvsem podeželske prebivalce pa je bilo klekljanje, ki je bilo zelo razširjeno v Selški in Poljanski dolini ter na Žirovskem. Odprtje Centra DUO je torej le logična nadgradnja bogate rokodelske dediščine območja. Želja po prostoru, kjer bi se rokodelci lahko družili, razstavljali, delili svoje znanje in pridobivali nova znanja, je med rokodelci na Škofjeloškem tlela že dlje časa; končno se je uresničila 1. oktobra letos. Odprtje Centra DUO smo popestrili še z rokodelskim sejmom, kjer so rokodelci prikazovali svoje delo, otroci pa so se v ročnih spretnostih preizkušali na

delavnicah polstenja in izdelave medenega dražgoškega kruhka. Center je namenjen rokodelcem in ljubiteljem rokodelstva vseh štirih občin na Škofjeloškem (Škofje Loke, Gorenje vasi-Poljan, Železnikov in Žirov), svoje delovanje pa ne bomo omejevali samo na prostore Centra v Škofji Loki, ampak bomo delavnice in predavanja izvajali tudi na drugih lokacijah na Škofjeloškem.

V Centru DUO je trenutno na ogled razstava izdelkov rokodelcev, članov Sekcije za domačo in umetnostno obrt pri OOO Škofja Loka. Ker želimo spodbujati razvoj kakovostnih rokodelskih izdelkov, smo se odločili, da bomo v našem Centru DUO predstavljali predvsem rokodelce, ki so za svoje izdelke prejeli certifikat Rokodelstvo Art & Craft Slovenija. Hkrati pa seveda ne bomo zapirali vrat tistim, ki tega certifikata nimajo, ampak jim bomo na njihovi poti pri razvijanju kakovostnih izdelkov pomagali z različnimi predavanji, delavnicami in svetovanjem. Posebno pozornost bomo namenili tudi rokodelskim znanjem, ki že izginjajo in katerih nosilci so predvsem starejše osebe – njihovo znanje bomo zabeležili in ga tako pomagali ohranjati in prenašati na mlajše generacije.

Ker si želimo, da naš Center ne bi bil samo še ena pisarna, smo vanj ob izložbeno okno postavili tudi delovno mizo. S tem so rokodelci dobili svoj delovni kotiček, kjer lahko ustvarjajo, ker pa je delovna miza vidna tudi z Mestnega trga, bo to še dodatna popestritev turistične ponudbe v Škofji Loki.

Ritem dogajanja v Centru DUO smo si zamislili v približno dvomesečnih ciklih, v katerih bomo spoznavali izbrani material. Najprej bomo spoznavali volno – njeno pridelavo, postopek preje, tkanja, barvanja ... Na delavnicah za odrasle in otroke pa bomo usvojili osnove pletenja, kvačkanja in polstenja. Naša želja je v ljudeh ponovno vzbuditi radovednost in veselje do ročnega in rokodelskega dela, v prihodnosti pa si želimo izvajati tudi dolgotrajnejša in podrobnejša izobraževanja za določene rokodelske dejavnosti.

* Marija Demšar, absolventka etnol. in kult. antropol., svetovalka za regionalni razvoj in razvoj turizma, Center DUO. 4220 Škofja Loka, Mestni trg 34, E-naslov: marija.demsar@skofja-loka.com

V projektu smo kot eno od aktivnosti poudarili tudi sodelovanje s šolami in z vrtci, saj se nam zdi prenos rokodelskih znanj na mlade ena izmed pomembnih nalog, ki jo lahko uresničujemo v Centru DUO. Tako smo pripravili različne načine sodelovanja, primerne starostni stopnji otrok – učenci bodo z mentorji raziskovali rokodelsko dediščino svojega kraja in spoznavali način izdelave rokodelskih izdelkov.

Kot glavne naloge svojega delovanja smo si torej zadali dokumentiranje rokodelskih znanj in predstavitev rokodelskih znanj

ter izdelkov, spodbujanje rokodelcev na poti do kakovostnih izdelkov, širjenje kroga ljubiteljev domače in umetnostne obrti s predavanji, srečanji in z delavnicami, preko sodelovanja s šolami in z vrtci pa povečati zavedanje o pomenu kulturne dediščine in rokodelstva med mladimi ter jih spodbuditi k rokodelski ustvarjalnosti. Upamo, da bomo te cilje skupaj z rokodelci, s projektnimi partnerji in v sodelovanju s strokovnjaki s področja rokodelstva uspešno dosegali.

DUO CENTER ROGATEC

Mrežni čezmejni informacijski center domačih in umetnostnih obrti

V okviru projekta DUO Kunsthandwerk: Rokodelska kulturna dediščina v čezmejnem prostoru včeraj, danes in jutri vzpostavljamo mrežni čezmejni informacijski center domače in umetnostne obrti na štirih lokacijah: v Celovcu, Slovenj Gradcu, Škofji Loki in Rogatcu.

Rokodelsko znanje je del žive dediščine, ki je izrazit dosežek ustvarjalnosti posameznika, posameznice ali skupnosti in pomembno prispeva h kulturni raznolikosti, vrednotam in identiteti. Ker je danes vse manj rokodelcev in rokodelk z rokodelskimi veščinami in znanjem, je zelo pomembno ohraniti pozitiven, spodbujevalen odnos do rokodelske dediščine. To lahko počnemo na več načinov. Eden izmed muzejskih načinov ohranjanja nekdanje rokodelske dediščine in z njo promoviranje sodobnega rokodelskega znanja in veščin (npr. na sejmi doma in v tujini) je dokumentiranje posameznikov, ki ustvarjajo izdelke. V okviru čezmejnega projekta DUO Kunsthandwerk so v letu 2011 na temo rokodelstva zbirale podatke iz obstoječih pisnih virov in izvedle terenske raziskave na območju Obsotelja in Kozjanskega tri etnologinje: Jelka Pšajd, Nina Roškar in Jasna Sok. Vso gradivo je danes urejeno in dostopno na enem mestu v DUO centru v Muzeju na prostem Rogatec. Odprli smo ga 16. julija 2011 v okviru prireditve Etnofest 2011, s katero smo obeležili tudi 30-letnico izgradnje Muzeja na prostem Rogatec.

Številne nekoč razširjene domače dejavnosti so na območju Obsotelja in Kozjanskega – bolj ali manj hitro – začele izginjati v šestdesetih letih 20. stoletja. Zagotovo so se nekatere domače dejavnosti pri posameznikih, predvsem zaradi lastnih potreb na kmetiji, ohranile tudi dlje. Vendar danes ugotavljamo, da so nekatere obrti popolnoma izginile ali pa so se komajda ohranile, njihovi nosilci pa so brez naslednikov.

Danes lahko torej govorimo o obnovljenih, aktivnih, na novo razvitih ali ohranjenih rokodelskih veščinah, obrteh, domačih dejavnostih in znanjih. Na območju Obsotelja in Kozjanskega so bile za potrebe projekta dokumentirane naslednje: izdelovanje papirnatih rož (tudi s sekanjem papirnatih cvetov s posebnimi kovinskimi sekači); kamnoseštvo (obdelava kamna); vezenje; sodobno oblikovanje stekla, brušenje (in graviranje) stekla; lončarstvo (keramičarstvo); pletarstvo (iz šibja, rogoze in ličja *kožu-*

hovine); kovaštvo; rezbarstvo; predenje in pletenje volne; oglarstvo; žganje apna; izdelava uporabnih spominkov iz prešane cvetja; zeliščarstvo; medicinarstvo; kuhanje marmelad, likerjev; peka kruha v krušni peči; priprava lokalne kulinarike (različne pogače, juhe: *slivovjek*, *mlinčova potica*, *kozjanska korenjeva juha*, *zavijheča*, *ajdovi krapki* ...); izdelovanje brezovih metel in grabelj; iskanje vodnih izvirov s šibo (bajalico); izdelava vitražev (slikano okno, sestavljeno iz barvnih stekel, ki so med seboj povezana s svinčnimi trakovi).

Čeprav imamo ohranjene številne tradicionalne rokodelske obrti in domače dejavnosti ter znanja in veščine, žal ugotavljamo, da imamo veliko manj in premalo nosilcev za ohranitev in razvoj posamezne rokodelske dejavnosti. Opažamo, da nosilke rokodelskega znanja, nekoč moške domene, postajajo ženske.

Poleg rokodelske podatkovne baze je v DUO centru v Rogatcu urejena tudi trgovina z rokodelsko vitrino, namenjena prodaji in stalni razstavi kakovostnih rokodelskih izdelkov. Trenutno so na ogled in na voljo kupcem prestižni rokodelski izdelki z vseh štirih partnerskih območij (Slovenj Gradca, Škofje Loke, južne avstrijske Koroške ter Obsotelja in Kozjanskega).

Z vzpostavitvijo centra ohranjamo, promoviramo, dokumentiramo in raziskujemo rokodelsko dediščino. Z rednimi rokodelskimi delavnicami in prikazi javnost izobražujemo in ozaveščamo o vrednosti in pomenu rokodelstva nekoč in danes. S pomočjo rokodelcev – nosilcev lokalne rokodelske veščine – to vedenje prenašamo zainteresiranim posameznikom in mladim. Ena od pomembnih nalog centra pa je seveda pomoč samim rokodelcem pri razvoju, registraciji in promociji ter trženju njihovih izdelkov. Zanje v teh mesecih organiziramo predavanja o regionalnih etnoloških značilnostih in sodobnem oblikovanju rokodelskih izdelkov. DUO center v Muzeju na prostem Rogatec odpira vrata vsem, ki želijo »zajemati« iz bogate rokodelske kulturne dediščine, jo nadgrajevati in na njeni podlagi razvijati nove, lokalno prepoznavne storitve in izdelke.

Vir

PŠAJD, Jelka: *Projekt DUO Kunsthandwerk: Analiza stanja na področju rokodelstva*. Rogatec: Zavod za kulturo, turizem in razvoj Rogatec, 2011.

* Irena Roškar, predm. učiteljica nemškega in francoskega jezika s književnostjo, koordinatorka kulturnega programa, Zavod za kulturo, turizem in razvoj Rogatec. 3252 Rogatec, Ptujška cesta 23, E-naslov: irena.roskar@siol.net